

Sveriges Författarförbunds synpunkter över *Ny bibliotekslag (Ds 2012:13)*

Övergripande kommentarer

Sveriges Författarförbund vill inledningsvis framhålla att förslaget till Ny bibliotekslag (Ds 2012:13) i flera avseenden innebär en positiv utveckling av den nuvarande bibliotekslagen (1996:1596).

Det är en styrka i förslaget att det påtalar det kultur- och utbildningspolitiska värdet av att människor ges tillgång till litteratur (sid 45) och att litteraturen och det skrivna ordet även fortsättningsvis bör ha en särställning inom biblioteksområdet (sid 41). Att det i ändamålsparagrafen slås fast att bibliotekens kärnverksamhet är litteratur och läsning anser förbundet är nödvändigt.

Förbundet ser det också som positivt att skolbiblioteken utöver att de regleras i Skollagen även regleras i bibliotekslagstiftningen vilket ger stadga åt skolbibliotekens roll i det allmänna biblioteksväsendet.

Det framhålls särskilt i förslaget att syftet med översynen av den gamla lagen är att tillgodose ett behov av att dess tillämpning följs upp vilket är eftersträvänsvärt. Förbundet ser i förslaget ett embryo till en nationell samlande insats och instans vad gäller uppföljning av biblioteksplaner och samverkan mellan bibliotek och bibliotekshuvudmän, men förbundet anser dessvärre att formuleringarna är för uddlösa för att tjäna sitt ändamål. Det behövs tydligare bestämmelser om vad biblioteksplaner ska innehålla och samverkan innebära, sanktionsmöjligheter mot dem som inte upprättar planer, som inte samverkar osv.

Vidare konstaterar förbundet att det finns en stor brist i ändamålsparagrafen vad gäller bibliotekens roll i befästandet och utvecklingen av demokratin (jfr UNESCOs folkbiblioteksmanifest från 1994).

I långa stycken är kommentarsdelen (kapitel 3) intressant och åskådliggörande. Förbundet har dock intrycket att vissa resonemang har tappats bort i författningsförslaget (det gäller exempelvis de resonemang som förs om bemanning och kompetens vad gäller informationsteknik och digital literacy på sid 31 men som uttrycks helt annorlunda i förslaget till 5 § 3 st.).

Förbundet anser även att lagens struktur generellt sett skulle behöva justeras för bättre överskådlighet och till undvikande av tolkningssvårigheter. Exempelvis bör 4 § knytas samman med 14 och 16 §§ och 5-10 §§ formuleras om och delas upp på ett annat sätt (se vidare nedan i Förbundets kommentarer till författningsförslaget under respektive lagrum).

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Huvudorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

Kommentarer till författningsförslaget

1 §

Sveriges Författarförbund konstaterar att förslaget till ny bibliotekslag rymmer samma svagheter som den nuvarande lagen vad gäller definitionen av *bibliotek*. Förbundet uppfattar saken så att vissa kategorier av bibliotek räknas upp i lagrummet medan andra förefaller saknas, exempelvis folkhögskolornas bibliotek och de kommunala arbetsplatsbiblioteken. För det fall lagtexten blir för otymplig av en mer uttömmande uppräknings bör lagens förarbeten tydliggöra vilka bibliotek som avses.

Otydligheten gäller även punkt 7 där det tyvärr är oklart vilka övriga offentligt finansierade bibliotek som avses och där begreppet bibliotek används på ett sätt som antyder att det är "institutionen" bibliotek som avses och inte – vilket förbundet anser att det bör vara – själva den till allmänheten riktade *biblioteksverksamheten* som kan bedrivas i olika former och med olika inriktning. Det är t ex nödvändigt att i lagen tydligare särskilja offentligt finansierade bibliotek som är undervisnings- och myndighetsbibliotek i trängre bemärkelse, från de kommundrivna folkbiblioteken. De olika nivåer i folkbibliotekens uppdrag – som i realiteten rymmer allt från huvudbibliotek, läs- och litteraturfrämjande verksamhet, bokbuss, kommunala arbetsplatsbibliotek till integrerade folk- och skolbibliotek med flera uppgifter – bör också beskrivas i lagens förarbeten.

Sveriges Författarförbund föreslår att 1 § punkt 7 ändras till:

7. övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet.

Syfte och ändamål

2 §

Sveriges Författarförbund anser att det är bra att i första hand folk- och skolbibliotekens huvudsakliga syften och ändamål anges vara att främja läsning och ge tillgång till litteratur.

Samtidigt saknas en vidare ändamålsbeskrivning om det allmänna biblioteksväsendets roll för samhälls- och demokratiutvecklingen som uttalat uppdrag för biblioteken (jfr UNESCOs folkbiblioteksmanifest från 1994 som visar att det internationellt är vedertaget att utgå från bl a demokratifrågan vid formuleringen av bibliotekens uppdrag). Biblioteken är den för alla tillgängliga verksamhet som har yttrande- och informationsfriheten som sitt yttersta fokus och som utgör ett fundament i ett demokratiskt samhälle.

Begreppet "kulturell verksamhet i övrigt" anser förbundet är alltför oprecist. Vad menas med "kulturell verksamhet" i detta sammanhang och hur överlappar, kompletterar eller inskränker detta innebörden av den "service" biblioteket ska stå för och som ska vara tillgänglig för alla?

Begreppet "biblioteksservice" anser Författarförbundet är olyckligt valt då det leder tankarna till en mer passiv serviceinrättning snarare än en verksamhet med ett aktivt uppdrag. Begreppet bör ersättas med ett tydligare sammanfattande begrepp; vad som är biblioteksverksamhet präglad av

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Huvudorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

kvalitet behöver definieras. Om lagtexten inte kan rymma ett tydligt kriterium är det viktigt att lagens förarbeten ger vägledning.

Begreppet "alla" används inkonsekvent i det fortsatta författningsförslaget och kan leda till en onödig tvetydighet (jfr 5 och 15 §§).

Sveriges Författarförbund föreslår att 2 § ändras till:

Det allmänna biblioteksväsendet bidrar till utvecklingen av ett demokratiskt samhälle genom att värna om yttrande- och informationsfriheten.

Folk- och skolbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. De ska också främja information, upplysning, utbildning samt tillgång till kultur i övrigt.

Biblioteksverksamheterna ska vara tillgängliga för alla.

Ansvarsfördelning

3 §

Sveriges Författarförbund konstaterar att det här tydligt slås fast att kommunerna ansvarar för folkbiblioteken. Förbundet har tagit tydlig ställning mot privat drift av folkbibliotek på principiella grunder men också med tanke på risken för att upphandlingar i sammanhanget inte hanteras enligt gällande lag. Genom den föreslagna regleringen klargörs att den löpande driften av ett folkbibliotek visserligen kan skötas av annan än kommunen men att det kommunala slutliga och övergripande ansvaret aldrig kan överföras.

Förbundet anser att det måste framgå, antingen i lagen eller i vart fall i lagens förarbeten, att för efterlevnaden och uppföljningen av de enligt denna lag nationellt giltiga bestämmelserna har staten det slutliga ansvaret.

Sveriges Författarförbund har inga konkreta ändringsförslag vad gäller 3 §.

Biblioteksplaner

4 §

Sveriges Författarförbund anser att formuleringen är otillräcklig. Här finns ett embryo till en likvärdighet över landet, men det anges inte vad planerna ska innehålla och hur de ska följas upp. Det torde bli en svår uppgift för Kungliga biblioteket, som i kommentaren till lagförslaget anges vara den myndighet som ska ha en nationell överblick och ansvara för samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet samt sköta uppföljningen av planerna, att hantera uppföljning av planer som inte är närmare preciserade (jfr 16 § där det anges att den myndighet som regeringen bestämmer tillsammans med kommunerna och landstingen ska följa upp hur de planer för biblioteksverksamheterna som antagits har utformats och hur de används).

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Huvudorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

Det måste tydliggöras att *bibliotekshuvudmän* inom det allmänna biblioteksväsendet ska anta planer för den biblioteksverksamhet de ansvarar för samt vad dessa planer ska innehålla. Förbundet har inget konkret förslag till utformning av lagrum eftersom det är oklart vad promemorians författare har avsett att planerna ska innehålla, men konstaterar att den samverkan som enligt 14 § ska ske mellan bibliotek och bibliotekshuvudmän förutsätter att biblioteksplaner är utformade så att de befordrar *ömsesidigt* samarbete.

Sveriges Författarförbund föreslår att 4 § tydligt knyts samman med 14 och 16 §§.

Folkbibliotek

5 §

Sveriges Författarförbund anser att det är vanskligt att i lagen uttrycka att folkbiblioteken både ska vara tillgängliga för alla och samtidigt anpassade till kommuninvånarnas behov (utöver vad som allmänt sett avspeglas i kommunernas lokala förutsättningar). Egentligen bör biblioteksverksamheterna vara anpassade till allas behov (därutöver finns prioriterade grupper varav visa specificeras i 6-8 §§). Förbundets farhåga beträffande ordet "anpassade" består i att det blir alltför enkelt att tolka bibliotekets uppdrag som uteslutande en passiv beställarservice. Förbundet menar att bibliotekens syfte och ändamål enligt 2 § tydligare bör återspeglas i 5 §.

Förbundet anser att det är viktigt att det i lagen slås fast att allsidighet och kvalitet i bibliotekens utbud ska gälla. Därav följer ett uttalat uppdrag om avstånd från inskränkningar i yttrande- och informationsfrihetshänseende. Först då kan utbudet präglas av allsidighet och kvalitet.

Självklart ska biblioteken främja ett kompetent användande av informationsteknik. Förbundet sympatiserar med de skrivningar som finns i kommentarsdelen (sid 31). Tyvärr återspeglas inte dessa i författningsförslaget (3 st.). Vad som bör framgå är behovet av *bemannning* av för uppdraget utbildad personal för att hos biblioteksanvändarna främja en kunskapsutveckling inom IT.

För att uppnå att folkbiblioteken ska vara *tillgängliga för alla* bör det i lagens förarbeten anges att biblioteken bör sträva efter att ha generösa öppettider.

Förbundet anser att vad som slås fast i 5 § (och även 9 §) om folkbibliotek bör gälla även skolbibliotek som enligt förslaget har sin reglering i Skollagen och i 10 § som genom hänvisning till 6-8 §§ gör även dem tillämpliga för skolbibliotek. Det föranleder en genomgripande redaktionell ändring, exempelvis genom att regleringen om skolbibliotek regleras direkt efter folkbibliotek i en ny paragraf efter 5 § och att den nya paragrafen om skolbibliotek hänvisar till att det som anges om folkbibliotek i 6-9 §§ om prioriterade grupper och avgiftsfrihet gäller även skolbibliotek. Det är viktigt att tydligare slå fast att skolbiblioteken liksom folkbiblioteken måste vara tillgängliga för alla inom sin avnämning, att de bör främja kompetensen att använda informationsteknik för kunskapsinhämtning och lärande genom bemanning av för uppdraget utbildad personal samt att de ska tillämpa avgiftsfrihet. Se vidare i kommentar till 10 §.

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Huvudorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

Sveriges Författarförbund föreslår att 5 § ändras till:

Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla.

Folkbibliotekens utbud av litteratur, medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet utan inskränkningar av ideologiska, politiska eller religiösa utgångspunkter.

Folkbiblioteken ska i sina verksamheter främja kompetensen att använda informationsteknik för kunskapsinhämtning och lärande genom bemanning av för uppdraget utbildad personal.

Prioriterade grupper

6-8 §§

Sveriges Författarförbund anser att ordet "åt" i 6 § bör tas bort så att det framgår att barn och ungdomar själva bör vara *deltagare* och inte endast mottagare när biblioteket utför sitt främjande uppdrag och att deras behov (alldeles opreciserat) inte ska styra anpassningen av litteraturen de ska ta del av. Naturligtvis ska barnens och ungdomarnas ålder och utveckling beaktas. Vidare att det saknas en prioriterad grupp i form av de läsovana vuxna. Trots att det är en grupp som är svår att definiera bör gruppen beaktas eftersom det är mycket angeläget att biblioteken fångar upp gruppen i sin verksamhet, inte minst av demokratiskäl och eftersom flera läsfrämjande satsningar utvecklats. Förbundet menar att det främst kan ske genom bibliotekens uppsökande verksamheter. I lagens förarbeten bör det framgå att exempelvis arbetsplatsbibliotek är en sådan uppsökande verksamhet.

Att den litteratur som ska erbjudas de prioriterade grupperna ska präglas av kvalitet framgår av 5 § vilket förbundet anser är bra.

Sveriges Författarförbund föreslår att 6 § ändras till:

Folkbiblioteken ska ägna barn och ungdomar särskild uppmärksamhet genom att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur anpassad till deras ålder och utveckling.

Sveriges Författarförbund har inga ändringsförslag vad gäller 7 och 8 §§.

Sveriges Författarförbund föreslår att det tillförs ett lagrum för ytterligare en grupp som bör prioriteras:

X § Folkbiblioteken ska genom uppsökande verksamhet ägna särskild uppmärksamhet åt vuxna som saknar vana att ta del av litteratur och att besöka bibliotek.

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Huvudorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

Avgiftsfrihet

§ 9

Sveriges Författarförbund anser att principen om avgiftsfrihet för tillgång till litteratur på folkbiblioteken är mycket viktig. Det är bra att den slås fast. Det skulle dock behöva klargöras i 9 § att avgiftsfriheten gäller även den uppsökande verksamheten. Förbundet ställer sig också frågande till varför avgiftsfriheten som slås fast i 9 § inte annat än indirekt avser även skolbibliotek (jfr 10 § med den direkta hänvisningen till att 6-8 §§ gäller även skolbiblioteken). Det kan slås fast även i Skollagen. Av 15 § måste för övrigt anses framgå att allmänhetens avgiftsfria tillgång till litteratur också omfattar de i den paragrafen nämnda biblioteken/biblioteksverksamheterna.

Sveriges Författarförbund har inga ändringsförslag vad gäller 9 §.

Skolbibliotek

§ 10

Se ovan under kommentar till 5 och 9 §§ angående skolbibliotekens uppgift, dess prioriterade grupper och avgiftsfrihet. Det krävs en tydligare reglering för skolbiblioteken.

Vad som i anslutning till kommentaren till 6-8 §§ om prioriterade grupper anförts om läsovana vuxna som ytterligare en prioriterad grupp och det förslag som förbundet har till tilläggsparagraf (X §) föranleder hänvisning även till den tilläggsparagrafen i 10 §.

Sveriges Författarförbund föreslår att 9 § 2 men. ändras till:

Det som anges om folkbibliotek i 6-X §§ gäller även skolbibliotek.

Regional biblioteksverksamhet

11 §

Eftersom det förutsätts att någon form av biblioteksverksamhet på regional nivå är nödvändig också för att samverkan med andra aktörer ska kunna ske är det konsekvent att regional biblioteksverksamhet *ska* bedrivas.

Sveriges Författarförbund föreslår att 11 § ändras till:

Varje landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet... osv.

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Huvudorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

Högskolebibliotek

12 §

Sveriges Författarförbund ifrågasätter ordet "biblioteksservice" (se kommentar till 2 §), och undrar om högskolor med enskild huvudman är tänkta att omfattas av bestämmelsen?

Lånecentraler

13 §

Förbundet anser att bestämmelsen bör kompletteras med en precisering av lånecentralernas uppgift i lagens förarbeten.

Samverkan

14 §

Förbundet anser att bestämmelsen bör kompletteras med en precisering av vad åläggandet att samverka ska innebära för bibliotek och bibliotekshuvudmän i lagens förarbeten.

15 §

Sveriges Författarförbund ifrågasätter ordet "biblioteksservice" (se kommentar till 2 §) i punkt 2 och undrar över användningen av begreppet "låntagarna". Ska inte verksamheten gälla "alla" enligt 2 § och inte bara "låntagarna"?

Sveriges Författarförbund föreslår en ändring av 15 § punkt 2 till:

2. i övrigt samverka med folk- och skolbiblioteken och bistå dem i deras strävan att erbjuda en god biblioteksverksamhet präglad av kvalitet.

Uppföljning

16 §

Sveriges Författarförbund anser det nödvändigt att uppföljning ska ske och vill understryka vikten av att det tydliggörs *hur* det ska ske så att utveckling på alla nivåer möjliggörs (jfr ovan i kommentar till 4 §). Förbundet vill också aktualisera frågan om länsbibliotekens, de regionala biblioteksverksamheternas, roll och om den inte borde klargöras i detta lagrum/i lagens förarbeten.

Det är av central betydelse att regeringen tydligt pekar ut den myndighet som ska ha det övergripande ansvaret för överblick vad avser verksamhet, samverkan, uppföljning och utvärdering av den allmänna biblioteksverksamheten. Det är lika centralt att finansiella resurser som står i relation till uppdraget tillförs. Ansvarig myndighet bör få i uppgift att tillse att de i denna lag

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Huvudorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

nationellt giltiga bestämmelserna efterlevs samt att ta fram ett verktyg för hur verksamhet, planer, omvärldsanalyser och utvärderingar kan genomföras för att garantera bibliotekens verksamhet, utveckling och likvärdighet.

Myndigheten bör till sitt arbete kunna knyta representanter för de olika nivåerna och inriktningarna på det allmänna biblioteksväsendets bibliotek i syfte att stärka och förankra arbetet med uppföljning och utvärdering.

Sveriges Författarförbund dag som ovan

Gunnar Ardelius
Ordförande

/Malin Koch
Förbundsjurist